

*Dr Ištvan Feješ, redovni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA¹ – SISTEM KAZNI –

Sažetak: *O Kaznenom sudskom redu Marije Terezije se veoma malo zna, iako je značajan pravni spomenik. Kodifikacija je obimna. U ovom radu će biti reči samo relativno malom, ali veoma važnom delu kodifikacije: o pojmu i podeli krivičnih dela i sistemu kazni.*

Ključne reči: *Theresiana, krivično delo, sistem kazni*

I UVOD

1. Naziv kodifikacije

Kodeks Marije Terezije se različito naziva u našoj literaturi. Pun naziv je: „CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA oder der Römisch-Kaiserl.zu Hungarn und Böheim u.u.Königl Apost. Majestaet Mariae Theresaiiae Erzherzogin zu Oesterreich,u.u. peinliche Gerichtsordnung“. Autori koji ga pominju imaju različit pristup. Neki prevode naslov na razne načine: „Opći krivični sudski red carice Marije Terezije“², „Krivični zakonik Marije Terezije“³ ili ga i ne prevode već kori-

¹ Prikazan je na osnovu izdanja: CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA oder der Römisch-Kaiserl.zu Hungarn und Böheim u.u.Königl Apost. Majestaet Mariae Theresaiiae Erzherzogin zu Oesterreich , u.u. peinliche Gerichtsordnung . Izd. Johan Thomas Edlen von Trattern, Wien, 1769. U daljem tekstu citiraćemo kao CCT, rimski broj označava glavu a arapski broj, paragraf,

² Ogorelica, Nikola, Kazneno procesualno pravo,Zagreb,1899,str.55.

³ Szentić-Stajić-Lazarević, Krivično pravo, Beograd, 1978,str.38.

ste latinski naziv ili izraz „Terezijana“⁴, ili „zakon Marije Terezije“⁵. Adekvatan prevod nemačkog naziva je „Kazneni sudski red Marije Terezije“⁶. Preciziranje naziva je važno, jer se iz naslova vidi da se ne radi samo o krivičnom zakoniku niti o zakoniku o krivičnom postupku već da je obuhvaćena celokupna krivična materija. Uključena su, doduše na rudimentarnom nivou, i brojna pravila koja imaju kriminalistički i sudsko-psihološki karakter. Ovakav pristup nije rezultat svesnog opredeljenja zakonodavca, već posledica neizdiferenciranosti ovih oblasti u pravnoj nauci i legislativi tog vremena.

U ovom radu osvrnućemo se samo na jedan manji, ali vrlo važan segment CCT: na pojam i podelu krivičnih dela i sistem kazni.

2. Donošenje CCT

2.1. Krivičnopravna misao u vreme donošenja CCT

Tokom XVII i XVIII veka ideje naprednih mislilaca, filozofa i pravnika, odražavaju nova društveno-ekonomska kretanja, jačanje buržoaske klase i tržišne ekonomije. Francuskoj buržoaskoj revoluciji je prethodila filozofska revolucija koje je interese narastajućeg građanskog staleža predstavljala kao opšti interes. Svih, osim privilegovanih feudalnih struktura. Time je uspela obezbediti sveopštu podršku javnosti u borbi protiv feudalizma. Osnovna ideja i nastojanje tih mislilaca je uspostavljanje razumnih ljudskih odnosa u društvu u celini, naročito u pravosuđu, da se na tim osnovima, na nov način konstituišu odnosi između države i pojedinca, tako da čovek sa svojim prirodnim pravima bude u centru svega. Zalagali su se da se obezbedi čvrst pravni status svakog građanina. U tom kontekstu su i poznati zahtevi za slobodom i jednakosti. Te postavke neminovno dovode do odbacivanja srednjevekovnog mračnjaštva, crkvenih dogmi, misticizma i uspostavljanje vere u čoveka i njegove vrednosti. Ova nastojanja obeležavaju taj istorijski period nazvan „doba prosvetiteljstva“.

Iz ove filozofske orijentacije logično sledi zahtev da se temeljno revidira celokupno krivično pravo i pravosuđe. Osnovne karakteristike srednjevekovnog krivičnog prava arbitrnost, okrutnost, mračnjaštvo, religiozni misticizam, nejednakost, zasnovanost na ideji terora i zastrašivanja su bile u dijametralnoj suprotnosti sa idejom prosvetiteljske filozofije. Fe-

⁴ Tako Marković, Božidar, Udžbenik krivičnog sudskog postupka, Beograd, 1930, str. 20. i 694.

⁵ Dolenc, Metod, teorija sudskog krivičnog postupka za Kraljevinu Jugoslaviju, Beograd, 1933, str. 8.

⁶ Isto Bajer, Vladimir, Kazneno postupovno pravo, Zagreb, 1943, str. 125.

udalno krivično pravo i pravosuđe se nikako nisu mogli uklopiti u društvo zasnovano na novim idejama. Zato, kroz čitav period prosvetiteljstva napredni mislioci sa svojom racionalističkom filozofijom oštro kritikuju tadašnje stanje i traže radikalnu reformu krivičnog prava i pravosuđa. Traže da se iz njih odstrani religiozni misticizam i da se počnu smatrati ljudskom, društvenom institucijom, instrumentom države stvorenom na bazi društvenog ugovora. Odbacuju arbitrnost, surove kazne, odmazdu i zastrašivanje. Umesto toga krivično pravo treba da ima razumne i korisne ciljeve: popravljajanje učinioca i obezbeđenje pravnog poretka.

Misli i težnje svog vremena u odnosu na krivično pravo i pravosuđe jasno i sistematski je izložio 1764. g. Cezare Beccaria u svom poznatom delu „*Dei delitti et della pene*“.

Novе ideje, zahtevi bili su u skladu sa sa zahtevima i potrebama tadašnjeg vremena tako, da su „*te ideje stvarno bile objektivna snaga prikladna da savlada i ruši zaostalost, predrasude i druge mane krivičnog prava i pravosuđa*“⁷. Osnovni smisao svih novih ideja o krivičnom pravu jeste zatev, da se odbaci sve što je bilo karakteristično za srednjovekovno krivično pravosuđe i da se krivično pravo laicizira i liberalizuje. „*U tom smislu osnovni zahtjevi u krivičnom pravu tog vremena bili su sledeći: zakonitost, vezanost suca za zakon, poštovanje sloboda građana i zaštita od samovolje suda, jednakost svih pred zakonom; otklanjanje vjerskog uticaja, potiskivanje i ograničavanje krivičnih djela vjerske prirode, afirmacija shvatanja da krivično djelo nije grijeh već čin usmjeren protiv javnog poretka; u pogledu kazne napuštanje teoloških shvatanja o cilju kazne i isticanje kao primarnih društvenih ciljeva, u smislu nužnosti i korisnosti kazne, usmjeravanje krivičnog prava i kazne prema preventivnim ciljevima (istina više u teoriji negoli u praksi, gde još uvek dominiraju odmazda i zastaršivanje); otuda i ublažavanje kazni i ograničenje smrtnе kazne te jačanje kazni lišenja slobode, uz ukidanje tjelesnih kazni; zahtjev za razmernošću djela i kazne*“⁸.

Ovo su bili glavni idejni tokovi krivičnog prava u vreme vladavine Marije Terezije i donošenja CCT.

2.2. *Neke tendencije u Austriji koje su uticale na donošenje CCT*

Početakom 18. veka u Habsburškoj Monarhiji, naročito u prvim decenijama vladavine Marije Terezije, sve snažnije se javlja tendencija centralizaci-

⁷ Bačić, Franjo, *Krivično pravo*, Zagreb, 1980, str. 50.

⁸ Bačić, Franjo cit. delo, str. 51.

je, težnja za izgradnjom apsolutističke vladavine radi očuvanja feudalnog poretka i zadovoljenja sve većih materijalnih potreba države, u prvom redu finansiranje stajace vojske i birokratskog aparata, kao dva najvažnija oslonca vladara. Feudalni partikularizam je predstavljao ozbiljan ograničavajući faktor ovim tendencijama. Granice koje su nametale institucije starog srednjevekovnog staleškog poretka bile su nepremostiva prepreka za realizaciju centralizovane apsolutističke vlasti. Zato je bilo neophodno da apsolutistička država stvori novo pravo („apsolutističko pravo“⁹) koje će važiti na teritoriji cele države i biće pravni okvir za novu državnu upravu podređenu isključivo volji apsolutističkog vladara.

Sve je veća bila i ekonomska potreba za stvaranjem jedinstvenog tržišta i ukidanje pravnog partikularizma unutar države zbog prelaska sa naturalne na robno-novčano privređivanje.

Sa druge strane, pravosudnom sistemu su upućivane teške kritike zbog sporosti i skupoće (koja je dobrim delom poticala od pravnog partikularizma) i u krajnjoj liniji, neodrživosti starog sistema. U doba prosvetiteljstva i u Habsburškoj Monarhiji se sve više šire ideje prosvetiteljstva sa oštrom kritikom svih feudalnih pravnih instituta naročito krivičnog prava i postupka

Stari sistem je dakle bio izložen pritiscima raznih boja i intenziteta. Oni su imali samo jednu zajedničku crtu: zahtev za reformom krivično – sudskog sistema. Ovi faktori u sklopu sa sveukupnim društvenim odnosima konačno su i doveli do donošenja CCT.

2.3. *Pravni partikularizam*

U vreme započinjanja kodifikatorskog rada u austrijskom delu imperije vladalo je veliko šarenilo krivičnopravnih propisa. Oni se donose krajem XV i XVI veka i stajali su pod uticajem Caroline¹⁰ i Benedikta Karpzova.¹¹ U Tirolu je važio Landgerichtsordnung iz 1499; u Štajerskoj, Krivični sudski red Karla II iz 1577.g.; u Donjoj Austriji, Zemaljski kazneni sudski red Ferdinanda III (ili Praxis Criminalis, zvan još i Ferdinanda) iz 1656.g.; u Gornjoj Austriji, zakonik Leopolda I (ili Leopoldina) iz 1675.g.; u Češkoj i Moravskoj, Krivični sudski red Josipa I (ili Josephina) od 1707.g. U nekim pokrajinama važili su stari statuti i kodifikovano

⁹ U tom smislu Roxin, Claus, *Strafverfahrensrecht*, München, 1989. str. 10

¹⁰ *Constitutio Criminalis Carolina*, 1532. g..

¹¹ Njegovo čuveno delo *Practica nova Imperialis Saxonica rerum Criminalium*, iz 1635.g. „stječe ugled zakonika i ostaje takovo kroz cijeli vijek” (Ogorelica, cit. delo, str.28.)

običajno pravo, a ponegde se primenjivalo još i rimsko pravo. Ovakav pravni partikularizam je bio nespojiv sa tendencijama centralizacije države. Ometala je i ograničavala apsolutnu vlast vladara i se nije se mogao trajno održati. U Patentu o proglašavanju carica Marija Terezija kao glavni razlog donošenja CCT i sama ističe potrebu da se ujednači krivično postupanje i ukazuje na teškoće kontrole rada nižih sudova (a time i sprovođenja njene volje): „*tako velika raznolikost....dovodi nas i naš dvor u situaciju da po svakoj žalbi upućenu na dvor pri odlučivanju imamo u vidu drugačije pravo u zavisnosti odakle je upućeno*“¹². Nasuprot tome „*ne može biti ništa prirodnije, jeftinije i redovnije i pogodnije za krivično pravosuđe, nego da u pobratimljenim naslednim zemljama pod istim vladarem, bude uvedeno isto pravo*“¹³

2.4. Osnivanje i rad kodifikacione komisije

Na dvoru je 1749. g osnovano posebno telo Oberste Justizstelle (OJ) čiji je glavni zadatak bio upravljanje i nadgledanje rada sudova. U partikularnom sistemu teško je vršio svoju funkciju. Na jednoj sednici 1752. g. predsednik OJ je informisao članove da je Carica nezadovoljna blagom kaznenom politikom i uopšte radom pravosuđa. Osnovana je posebna komisija, čiji je sastav i Carica odobrila, za izradu predloga za prevazilaženje situacije. Članovi komisije su svi bili sudije i savetnici OJ, konzervativno usmereni, što je imalo značajne posledice na kodifikaciju kada je ova komisija prerasla u kodifikatorsku komisiju. Na osnovu izveštaja ove komisije, u kome je predloženo donošenje jedinstvene krivičnopravne kodifikacije, Carica je odredila i buduće zadatke. Komisije je trebala da sačini kompilaciju 3 najznačajnija važeća zakonika Josephine, Leopoldine i Ferdinadee „...da otkloni nedostatke i odabere najprirodnija i najjeftinija“¹⁴ rešenja. Komisija je upućena da otklanjanem protivrečnosti njihovih odredaba i popunjavanjem praznina sačini nov zakonik. Osnov rada je trebala biti zapravo Josephina ali je trebalo uzeti u obzir i druge važeće pravne akte (u prvom redu već pomenute Leopoldinu i Ferdinadeu).

¹² Patent o proglašenju, str.3. U daljem tekstu se ukazuje na neophodnost donošenja jedinstvenog kodeksa i zbog toga, da bi sudije i drugi činovnici mogli biti premeštani prema potrebama centralne vlasti iz jedne pokrajine u drugu jer ne bi morali sa „velikim naporom“ naučiti pravo, koje važi u novom mestu službovanja. Tako bi birokratski aparat mogao biti popunjavan prema potrebama i kadrovima iz drugih pokrajina. To je bilo u funkciji jačanja centralne vlasti. Ne radi se dakle o „majčinskoj brizi“ o sudijama njihovoj zaštiti od „velikih napora“ već o jačanju apsolutističke vlasti Marije Terezije.

¹³ Patent o proglašenju, str.4.

¹⁴ Patent o proglašenju, str.4.

Komisija je mehanički prišla radu shodno instrukcijama. Nije kritički pristupila kodeksima koji su služili kao osnov rada. Zbog toga su ostala brojna rešenja koje je vreme već pregazilo. Rad je bio otežen i činjenicom da ovi zakonici i drugi propisi koje je trebalo uskladiti, „*imaju očigledne nedostatke u pogledu delova glavne materije koja je neophodna za svaršeno funkcionisanje jednog krivičnog pravosuđa*“¹⁵. Nijedan nije sadržavao npr.opšte principe ni materijalnog ni procesnog prava. Zbog toga je pored kompilatorskog rada bilo neophodno i stvaranje savim novih normi.

Rad je sporo odvijao, a između 1756. i 1759.g. aktivnosti su potpuno i prestale. Sa radom je nastavljeno po izričitom nalogu same Carice. Komisija je pojačana novim članovima ali posao je i dalje tekao sporim tempom. Prvi deo Nacrta CCT je napokon završen 1766. g. a drugi 1767.g.

Carica je 31.12.1768.g. potpisala Patent o proglašavanju CCT, koji je na brzinu odštampan i razaslat, a primena je počela nakon godinu dana.

3. Struktura CCT

Kodeks se sastoji od približno 2 jednaka dela.

Prvi deo ima 54 glave i 609 paragrafa i ima takođe dva dela:

– U prvom delu, u prvih 17 glava (155 paragrafa), propisuje se ,pojam krivičnog dela, cilj kazne,sistem kazni i sl. Drugim rečima, sadrži materiju opšteg dela krivičnog prava.

– Drugi deo,daljnih 37 glava (554 paragrafa), sadrži opšta pravila postupka.Neka posebna pravila postupanja bila su predviđena još i uz svako propisano krivično delo.

Drugi deo CCT ima 50 glava i 381 paragrafa i tu su propisana bića pojedinih krivičnih dela. Uz svako propisano kriv delo se do detalja navode i posebna pravila postupanja: okolnosti koje su neophodne za započinjanje istrage,koji su indicije neophodne za hapšenje koji su uslovi određivanje torture ,itd.Uz svaki član se daju i obavezna uputstva u kojima se ogledaju dotadašnja kriminalistička iskustva: koja pitanja treba postaviti prilikom ispitivanja,koje činjenice utvrditi,na koji način itd. Zbog toga je tekst pojedinih članova veoma opširan¹⁶.

¹⁵ Patent o proglašavanju, str. 3. Od njih je najpoznatiji prilog o mučenja okrivljenog sa detaljnim uputstvima sa crtežima(npr.tabla 26. o mučenju paljenjem grudi rastezanog okrivljenika

¹⁶ Tako o kradi se raspravlja na 4,5 strana A4 formata,CCT XCIV,str.256-261

Kodeks je uzevši u celini vrlo obiman, opširan i verovatno bio težak za praktičnu primenu: Ima ukupno 104 glava i 1090 članova.¹⁷ Međutim, i pored opširnosti tekst je na mnogim mestima nejasan, nedorečen.¹⁸

Ova obimnost je razumljiva, imajući u vidu nizak obrazovni nivo nižeg sudskog kadra. Naime, na nižim nivoima državne strukture sudska i upravna funkcija još nisu bile razdvojene, tako, da su sudsku funkciju na nižim nivoima (od pokrajinskog ili zemaljskog suda naniže) vršili pravno neobrazovani službenici, kojima su realno gledano i bila potrebna objašnjenja uneta u zakonske tekstove.

U brojnim članovima su navedeni i primeri za lakše razumevanje propisa (npr. u CCT III/1; IV/10 itd.). Neki propisi su formulisani u formi pitanja i odgovora (npr. CCT IV/ 9-10). Lakšem snalaženju u obimnom tekstu trebao je doprineti sadržaj na početku glave i kratak siže na latinском jeziku na margini pored svakog člana teksta. Ove tehnike su sasvim neubičajene za današnje zakonodavstvo. Zbog ove naglašene didaktičke crte Kodeksu je pridodato još preko 50 priloga koji su sadržavala detaljna uputstva sa crtežima od načina vođenja zapisnika pa sve do izvršenja smrtne kazne.¹⁹

II POJAM I PODELA KRIVIČNIH DELA

1. Pojam krivičnog dela

Zakonski tekst počinje određivanjem pojma krivičnog dela:

„Krivično delo je ako neko svesno i slobodnom voljom preduzme zakonom zabranjenu radnju ili propusti zakonom naloženu radnju“. U ovom prvom delu zakonskog određivanja opšteg pojma krivičnog dela ono je daleko definisano objektivno- subjektivno, ali zatim odmah sledi i objašnjenje: *„Prema tome krivično delo nije ništa drugo do protivzakonita radnja ili propuštanje koje je sledstveno tome učinjeno radnjom izvršenja ili propuštanjem“.*²⁰ Odredba nije jasna. U prvom delu definicije su prisutni i objektivni i subjektivni element a u „objašnjenju“ je naveden samo *objektivni*

¹⁷ Zakonski tekst bez priloga ima 277 strana A4 formata

¹⁸ Ogorelica kaže „odlikuje se sobitom opširnošću“, cit. delo ,str.55.

¹⁹ Od njih je najpoznatiji prilog o mučenja okrivljenog sa detaljnim uputstvima sa crtežima (npr. tabla 26. o mučenju paljenjem grudi rastezanog okrivljenika).

²⁰ «Ein Verbrechen ist, wenn von Jemanden wissentlich und freiwillig entweder ,was durch die Gesetze, unternommen, oder was durch die Gesetze geboten ist, unterlassen wird. Es ist demnach ein verbrechen nichts anderes, als ein gesetzwidriges Thun, oder Lassen, so folgsam durch Tathandlung, oder Unterlassung begangen wird. «(Gl. I. par. 1)

element opšteg pojma – *protivzakonitost radnje*, bez subjektivnih elementa. Imajući u vidu neke druge odredbe CCT (mogućnost izvršenja kazne na lešu, životinji i sl.) izgleda da je pojam krivičnog dela prema potrebi, u slučaju naročito teših krivičnih dela, shvatan i čisto objektivno, što je inače u saglasnosti sa srednjovekovnom tradicijom.

Na prvi pogled se čini, da je ovom definicijom zakonodavac prihvatio moderan princip *nullum crimen sine lege*, ali nije tako. Glava CIV izričito dozvoljava kažnjavanje primenom **analogije** i učinilaca takvih dela koja CCT ne propisuje kao krivično delo ali koje ugrožavaju „*društveni poredak i javni red*”²¹ „*jer su u Zakoniku navedena samo najčešća krivična dela*“. Zbog toga u krajnjoj liniji i nije bilo važna precizno definisanje pojma krivičnog dela.

Nejasno definisanje opšteg pojma krivičnog dela u sprezi sa izuzetno širokim ovlašćenjima sudije pružao je široke mogućnosti za zloupotrebe i samovolju suda u sprovođenju volje apsolutističkog suverena.

2. Podela krivičnih dela

CCT u pogledu podele krivičnih dela sledi u suštini rimsku tradiciju i razlikuje

– *javna* krivična dela, (*crimen*) ako je radnja uprena protiv javnog interesa,

– *privatna* krivična dela (*delictum*), ako je delo upreno protiv privatnog interesa, ali uvodi i treću kategoriju

– *mešovita* krivična dela, koja vređaju i javni i privatni interes. (CCT I/2-5).

Samo se javna i mešovita krivična dela sude u krivičnom postupku i izriču javne kazne (CCT I/1.).

Krivična dela se dele i prema težini na

– *vrlo teška* – koje povlače kvalifikovanu smrtnu kaznu (odsecanje udova, dranje kože i sl. pre pogubljenja). To su dela za koje je zakonodavac smatrao da najviše ugrožavaju interese vladajućeg poretka. Značajan deo propisanih dela je kvalifikovan kao naročito težak. Među njima se mogu naći i dela koje je prosvćeniji deo Evrope već smatrao reliktom prošlosti kao što su jeretizam, bogohuljenje, vraćanje, veštičarenje i sl.

– *teška* – za koja se izriče smrtna kazna sa „*bržim načinom umiranja, kao što je omča ili odrublivanje glave, bez pooštravanja ...*“,

– *ostala* krivična dela (CCT II/1-3)

²¹ sličnu odredbu ima i CCT V/13, (videti dalje)

Težina dela je determinisala i veličinu kazne. Karakteristično je da sankcije najčešće propisivane po vrsti (npr. „kazniče se telesnom kaznom“) a samo ponekad i po meri ali i tada bez raspona (npr. propisana kazna za krađu do određene vrednosti je 1 god. zatvora, za sledeću veću vrednost 2 god. zatvora itd za vrednost preko 150 forinti –smrtna kazna). „Mudra procena“ suda skoro ničim nije bila ograničena, naročito ako je kaznu trebalo poštiti .

III. CILJ I PODELA KAZNI

1. Cilj kazne

CCT poznaje izuzetno širok spektar kazni .Dominantne su surove srednjevekovne kazne: razni oblici smrtne kazne (koja se faktički mogla izreći za svako krivično delo) i telesne kazne. Pored propisanih, mogle su se izricati i vanredne i samovlasne kazne koje CCT ni primera radi ne navodi. Njihova vrsta i mera je zavisila isključivo od volje sudija i mesnih običaja.

Kazna ima više deklariranih ciljeva:

- popravljnje osuđenog
- odmazda(da se „*pruži zadovoljština povređenoj državi*“) i
- odvracanje naroda od izvršenja sličnih dela tj. zastrašivanje

Bar po slovu zakona, kod smrtne kazne, naglasak je na odmazdi i odvracanju, a kod ostalih lakših dela, na popravljjanju.(CCT IV/2). Međutim, sudeći po brojnim drugim odredbama, popravljjanje krivca je u savim drugom planu, a naglasak je zapravo na osveti i zastrašivanju. Na deklarativnost vaspitnog cilja kazne upućuju npr. odredbe o mogućnosti izvršenja kazne na lešu, zajedničko živo spaljivanje „učinilaca“ sodomije-čoveka i životinje, izuzetno surove smrtne kazne, telesne kazne (npr.sakaćenje) i sl. O nekim vaspitnim efektima ovakvih kazni teško da se može govoriti.

Deklarativo, usvaja i princip poena tenet solum delinquentem(kazna treba da pogodi samo krivca)²² što je bilo jedno od zahteva prosvetitelja.Međutim, druge odredbe to negiraju. Porodica učinioca zapravo uopšte nije zaštićena .Tako, u glavi IX je određeno da se konfiskacija imovine može izreći samo ako to Zakonik propisuje ili ako „*Mi* (tj. vladar-I.F.)*tako naredimo*“.Egzistencija porodice okrivljenog zavisi dakle od volje vladara. Porodica učinioca može puno trpeti i zbog obaveze prijavlji-

²² CCT IV/4

vanja krivičnih dela,gde, nisu predviđeni nikakvi izuzeci,čak ni u pogledu članova porodice.Tako su i deca su mogla biti osuđena na tešku kaznu ako su znala za krivično delo svojih roditelja i to nisu prijavila.Razne telesne kazne, kazne osramoćenja i obećaćenja , teško su pogađale egzistenciju porodice osuđenog a time i porodice,a da ne pominjemo smrtnu kaznu.

Kazne su određene Kodeksom za pojedina krivična dela kao redovne ili kao vanredne „*prepuštene samovlasti sudije*” i pogađaju „*telo,i život,časť i imovinu*” (CCT IV/ 3).

Kazne se moraju odmeravati bez ublažavanja ili pooštavanja „*uz tešku odgovornost sudije*” onako kako ih zakon predviđa.Samo u slučaju gde postoji zakoniti osnov za smanjenje ili pooštavanje kazne može sudija uz „*mudru ocenu*”(„*nach vernünftige Ermessen*”) smanjiti ili pooštriti kaznu u saglasnosti sa okolnostima. U CCT IV/11 su nabrojani slučajevi kad se vanredna kazna može „*osetno pooštriti*“. Npr. ako je krivac zločin češće ponavljao ali nikad nije kažnjen: ako je doduše uhvaćen ali ga je sud protivpravno otpustio: „*ili je kažnjen sasvim drugačijom manjom kaznom na primer umesto telesnom kaznom kažnjen novčano*“ itd. Ove odredbe su teško pogađale okrivljenog i pružale široke mogućnosti za zloupotrebe od strane sudije. U posebnom delu, kod svakog propisanog krivičnog dela sudiji se daju široka ovlašćenja naročito za dodatno pooštavanje.

Feudalna shvatanja o kazni i popravljanju i duh zakonika dobro održava CCT IV 13, u kome se kaže da kazne određena za kapitalna dela, mogu izricati samo za to određeni sudovi. Ipak, da bi sudovi koja nemaju to ovlašćenje, a to su po pravilu niži sudovi „*mogli održati,disciplinu, moral, red i pokornost na svojoj teritoriji, i da bi u slučaju izvršenje krivičnih dela i prekršaja **nenavedenih u zakonu** (kurziv I.F.), svoje građane mogli usmeriti na pravi put, mogu pozatvarati ljude u apsane, mogu ih kratko vreme držati na mršavoj hrani, hlebu i vodi, mogu ih lišiti službenog zvanja, mogu im izreći male novčane kazne, pod određenim okolnostima mogu narediti bičevanje okorelih, nepokornih osoba (ako nisu stanovnici grada) a maloletnike šibati da bi ih disciplinovali kao što to predviđaju mesni običaji kažnjavanja*”

U slučaju kad je izrečena novčana kazna, a osuđeni nema sredstava, na se pretvara u telesnu kaznu „*da zločin ne bi ostao nekažnjen*“ (CCT.IV/7).

U formi pitanja i odgovora je regulisano kako sudija ima postupiti ako CCT predvidi alternativno više kazni za neko krivično delo i sudija ima mogućnost izbora. Ako je učinilac ist delo ponovio više puta „*stepenasto*” tako, da bi za prvo delo trebalo izreći manju kaznu, za drugi teži

oblik, težu, a treći put najteži za koju je određena smrtna kazna, okrivljeni nije imao nikakve pogodnosti u smislu izricanja ukupne kazne u sticaju: ”u takvom slučaju se ne može preći sa kažnjavanjem na dalji stepen pre nego što se kazna izrečena za prethodni stepen stvarno i zakonito ne izvrši” (CCT IV 9-10).

2. Vrste kazni

CCT poznaje šest vrsta kazni:

- prosta i kvalifikovana smrtna kazna
- telesne kazne
- novčana kazna
- obesčasteće kazne
- konfiskacija imovine
- vanredne (samovlasne) kazne

2.1. Smrtna kazna

CCT predviđa široku skalu najteže kazne (CCT V/1).

Smrtna kazna je mogla biti kvalifikovana ili prosta.

Kvalifikovana smrtna kazna je bila predviđena za najteža krivična dela. Izvršavala se

- spaljivanje živog osuđenika „*ili ako postoje neke ublažavajuće okolnosti, prvo da mu se odrubi glava*”
- čerečenje na četiri dela
- stavljanje na točak u dva oblika: lomljenje kostiju od gore na dole ili od dole na gore

Pri tome je zakonik upozorava da se u slučaju osude na živo spaljivanja ili stavljanja na točak i lomljenja kostiju od dole prema gore, pre izvršenja, mora tražiti odluka višeg suda o mogućnosti ublažavanja „*da bi se otklonilo očajanje jadnog grešnika*” (CCT V/3).

U slučaju otežavajućih okolnosti, „*jadnom grešniku*“ kako CCT ovde doslovno naziva osuđenika, bol se može dodatno povećati primenom jednog ili više od sledećih mera:

- vučenje do stratiša,
- čupanje usijanim kleštima,
- dranjem kože sa leđa,
- čupanjem jezika i
- istežanje vrata²³.

²³ Osuđenik visi obešen o vilicu

Među kvalifikovane vrste smrtne kazne spada u obična smrtna kazna ako se zbog težine okolnosti pooštrava sa jednim ili više gore pomenutim vidovima mučenja ili „*spaljivanjem ili nabijanjem na kolac mrtvog tela, lomljenje na točku ako je muškarac, sa ili bez tu nameštene male omče, odsecanje ruke sa ili bez naticanja glave ili i glave i ruke ili samo ruke na točak ili kolac ili prikivanje ruke na stub srama*”(CCT V/4).

„Uticaj” prosvetiteljskih ideja o humanizmu sveo se na zabranu nekih naročito surovih oblika smrtne kazne:... „*zabranjuju se zadavljenje u vodi, živo sahranjivanje i nabijanje na kolac živog osuđenika, kao i stavljanje na točak i čerečenje na 4 dela ako su žene u pitanju jer u tim zemljama (tj, gde važi CCT-I.F.) nisu oubičajene, isto važi iz a nabijanje²⁴ koje treba zadržati samo za pobunu i ustanak*”. Nema dakle ni reči o humanizmu. Ove krajnje teške kazne se ne zabranjuju zbog njihove nehumanosti i surovosti već iz razloga što „*nisu oubičajeni*”. Drugim rečima zabrana je deklarativne prirode jer te vrlo surove kazne i inače nisu primenjivane u praksi, osim „*nabijanja*”(„*Spiessen*”) koje je međutim i dalje zadržano za kažnjavanje pobune i izdaje.

Obična smrtna kazna se izvršava odrublivanje glave mačem ili oščom (osim za žene), bez dodatnog pooštavanja.

Osuđeni je mogao izbeći pogubljenje carskim pomilovanjem i pretvaranje smrtne kazne u večitu robiju (CCT V/6-7).

2.2. Telesne kazne

Telesne kazne zauzimaju značajno mestu u sistemu kazni CCT. Detaljno je obrađena u glavi VI čak 15 paragrafa.

Naziv” *telesna kazna*” je zapravo zbirni pojam pod kojim su obuhvaćene razne vrste kažnjavanja koje nanose telesni bol. Dele se na

- kazne koje izazivaju neposredan telesni bol
- prinudni rad
- izlaganje javnom sramoćenju
- lišenje ili ograničenje slobode. (CCT VI/1)

2.2.1. Kazne koje izazivaju neposredni telesni bol su:

- šibanje
- žigosanje usijanim gvožđem
- sakaćenje udova

²⁴ Radi se o nekom vidu nabijanja na kolac, doslovni prevod bi bio „nabijanje na razanj”, ali osuđenik nije pečen posle toga. Prilog 51. precizno u detalje opisuje načine i sredstva izvršenja navedenih vidova smrtne kazne

- bičevanje
- batinanje

Osim odsecanja i žigosanja udova, svaki od ovih kazni mogao je da se izrekne i ako CCT to nije izričito propisao, kao vanredna kazna, ali samo u odnosu na „*opasne i bezobzirne ljude*” .Ko se smatrao takvim, zavisilo je od procene sudije.

Kao opšte pravilo odmeravanja propisano je da za vrednost od jednog šilinga sleduje 30 udaraca, za pola šilinga 15.

Zakonodavac upozorava „*Na štap se ne sme zaboraviti ni ako se takva kazna pooštava drugim merama niti ako dželat po sopstvenom nahođenju presudu želi pooštriti*” (CCT VI/ 2-3).

Žigosanje se može samo osuđenik koji je progan iz jedne ili svih naslednih zemalja Krune. Cilj kazne je da se lakše može otkriti nedozvoljen povratak takvih lica. Žig se pekao na leđa osuđenog. Žigosanje lica i čela nije dozvoljeno. Zakonodavac je mislio i na mogućnost zlonamernog oštećenja belega, pa naređuje da se žigosani osuđenik mora držati u zatvoru najmanje 8 dana dok rana ne zaraste i da se „*celo vreme posipa praškom*” verovatno radi bržeg zarastanja. Propisane su čak i skraćenicе za svaku pokrajinu (njih 20) koje treba da se zapeku na leđa osuđenika. Nema žigosanja ako je osuđeni proteran samo iz određenog mesta „*zbog brige za budućnost osuđenog*” (CCT VI/4) zakonodavac je mislio je prema tome i na sitne detalje i na budućnost okrivljenog.

U pogledu *sakaćenja* zakonodavac se brine o osuđenom i ističe da to ne sme biti kao kod kvalifikovane smrtnе kazne. Tu se sakati „*zločinac koji treba da ostane u životu*” pa sakaćenje kao kod kvalifikovane smrtnе kazne „*ne bi ostavariło zakonski cilj kazne a to je popravljnje osuđenog već suprotno, imalo bi za posledicu novo zlođelo*” (CCT VI /5). Prema tome ovo sakaćenje je trebalo da bude u funkciji popravljnja krivca!

Za *bičevanje i batinanje* je predviđeno da po pravilu budu vanredne kazne, a izricanje i mera zavise od ocene suda. U pogledu mere, nema nikakvog ograničenja već samo nekoliko uopštenih uputstava:

„*U lakšim slučajevima, krivcu se daje fino upozorenje putem nekoliko udaraca pre ili prilikom otpuštanja iz zatvora*”. Može se koristiti i za dicipolinovanje okrivljenog koji „*neće da odgovara na sudskom saslušanju*” ili je prema sudiji ili u zatvoru „*prkosan i nepristojan*”. Može se izreći i u vidu „*zaslužene dodatne kazne*” licu koje se prima odnosno otpušta na, odnosno, sa mesta izvršenja kazne „*za dobrodošlicu ili za oproštaj*”, ali može se narediti i za vreme zatvaranja i „*javno izvršiti na bini ili tajno*”. (CCT VI/ 6).

2.2.2. Prinudni rad

Prinudan rad je takođe svrstan među telesne kazne sa obrazloženjem da nanosi fizičku bol telu. Ova argumentacija je sasvim umerena jer se mora uvek izvršavati tako da je „osuđenik vezan ili u okovima“ (CCT VI/7). Ovakvo izvršavanje je propisano, verovatno iz bojazni od bekstva i da bi se nanosili bolovi, patnje i poniženje osuđeniku. Posebno je pitanje šta i kako su osuđenici mogli raditi u ovakvom stanju.

Prinudni rad se izvršava

– kopanjem šanaca oko utvrđenja u naslednim zemljama ili u mađarskoj vojnoj krajini

– predionici ili apsani

– radom na šančevima oko gradova

– na drugom uobičajenom mestu ili

– kod samog suda ili nekog vlastelina.

Prinudni rad u rudnicima ili veslanje na galijama se velikodušno zabranjuje (CCT VI/7).

Kodeks izričito naređuje sudu da mora tačno navesti oblik prinudnog rada. CCT (VI/7) primera radi, navodi da to može biti i čišćenje ulica ili negovanje bolesnika u bolnicama (drugo je pitanje kako bi to osuđenik mogao raditi vezan ili u okovima). Ako takvo preciziranje prinudnog rada ipak izostane, viši sud treba da odredi „otprilike sličan ali nipošto teži oblik rada“ koji će osuđenik obavljati. Ako je pak neko samo „uopšteno osuđen na prinudni rad“ – i to je bilo moguće uprkos striktnoj odredbi o preciziranju oblika prinudnog rada – tada organi vlasti ili rukovodilac izvršenja oblik rada određuje „po svojoj volji imajući u vidu opšti interes i uzimajući u obzir u razumnoj meri, zločin i snagu kažnjenika“.

Prinudni rad je ograničen na trajanje od 1 do 10 godina. Moguća je i osuda na doživotni prinudni rad ali je neophodno da pre izricanja presude ovakvu kaznu odobri sam car (CCT VI/7).

2.2.3. Kazne javnog osramoćenja

CCT ove kazne svrstava među telesne kazne. Ima logike u tome, jer se one izvršavaju nekom radnjom koja je upravljena na telo osuđenika, a posledica toga je javno osramoćenje. Mogu se izreći samo kao sporedne kazne i mogu biti:

– zatvaranje u klade na stratištu ili ispred crkve,

– postavljanje na binu ili klupu srama,

– vezivanje za stub srama sa ukradnim predmetom ili bez, sa ili bez table sa naznačenim zločinom i izrečenom kaznom.

– zatvaranje u duševnu bolnicu

Zatvaranje duševno zdrave osobe u duševnu bolnicu je vrlo perfida i surova kazna. Svrstavanje među telesne kazne ukazuje da je osuđenik verovatno podvrgavan i tadašnjem medicinskom tretmanu duševnih bolesnika. Naprave i metodi koje se u to vreme korišćene u tu svrhu su zapravo sofisticirane sprave i postupci za mučenje nesrećnih pacijenata. Trajanje ove teške kazne zakonom nije ograničeno.

Kazna osramoćenja je mogla biti izrečena u zakonom određenim slučajevima ili *bilo kad*, po slobodnoj oceni suda

U slučaju manjih zločina, javno izlaganje učinioca samo radi osramoćenja, izrugivanja, ismevanja i sličnih mera, koje bi značajno uticale na čast krivca, zabranjuju se, zbog opasnosti za njegovu egzistenciju „*osim, ako za to postoje značajni razlozi*“ (CCT VI/8).

2.2.4. Kazna lišenja slobode

Kazne lišenja slobode su kazne kojima se „*oduzima sloboda izbora mesta boravka*“. Mogu biti vremenske ili trajne i ima sledeće oblike:

- zatvor
- proganjanja iz određenog mesta
- proganjanje iz svih naslednih zemalja
- proganjanja iz jedne nasledne zemlje
- prinudni boravak u određenom mestu

2.2.4.1. Kazna zatvora

CCT se iznenađujuće malo bavi ovom kaznom. Svega jedan kratak paragraf (6 redova). Može biti vremenska, a prema V/ 7 u zamenu za smrtnu kaznu, po naredbi cara, može biti i doživotna.

Izvršava se u zatvorima u zamkovima, tvrđavama, gradskim zatvorima, kućnom zatvoru ili u objektima na otvorenom prostoru. Mogu se izreći razne mere za otežavanje izdržavanja: da osuđenik bude okovan, određenim danima bude na hlebu i vodi, da bude na postu, „*a moguće su i druge mere*“ (CCT VI /9-10), npr. povremeno bičevanje i sl. prema nahođenju sudije.

2.2.4.2. Proganjanje

Nasuprot zatvora, razni oblici proganjanja su vrlo detaljno obrađeni (VI/11-15). Izgleda da je sve veći broj prosjaka, luralica, beskućnika i sirotinje bez izvora prihoda, koji su lutali od mesta do mesta, postajao sve teži problem za vlast. Oni su se masovno regrutovali iz redova seljaka koji su ostajali bez zemlje u sve intenzivnijem procesu prvobitne akumulacije.

cije kapitala. Razni oblici proganje su se činili efikasnim sredstvom za rešenje tog problema.

Proganjanje iz jedne ili svih naslednih zemalja moglo se izreći samo u pogledu okorelih lica, kada se za izvršeno krivično delo ne može kazniti smrtnom kaznom. Ova kazna se izricala zajedno sa žigosanjem. Lica koja su 10 godina pre izricanja presude živela na teritoriji suda, nisu mogla biti kažnjena ovom kaznom.

Proganjanje iz određenog mesta moglo se izreći i kad relegat *nije učinio nikakvo krivično delo* nakon što je izdržao kaznu za ranije krivično delo, ali je njegovo prisustvo u naselju gde je izvršio to delo, iz raznih razloga nepoželjno (CCT VI/11).

2.3. Novčana kazna

Novčana kazna u svim kaznenim sistemima zauzima značajno mesto. Nije izuzetak ni CCT, jer su troškovi izdržavanja državnog aparata bili ogromni i država je bila veoma zainteresovana za svaki prihod. Zbog toga je i relativno detaljno obrađen (CTT VIII/1-8).

Novčana kazna je mogla biti propisana zakonom u određenom iznosu a mogla biti izrčena i kao samovlasna kazna.

Bilo je i nekih ograničenja, da ne bi fiskalni momenti došli u prvi plan u pravosuđu. Kazna propisana za odr. kriv. delo nije mogla biti zamenjena novčanom kaznom niti je pored te propisane kazne bilo moguće izreći i novčanu kaznu.

Ako se izriče kao vanredna kazna treba zadržati „*razboritu meru*“ i ako se radi o „*teškom delu koje je imalo odjeka u javnosti i koje zahteva odvratanje zastaršivanjem ne izriče se novčana već telesna kazna*“.

Kod odmeravanja novčane kazne (ako u zakonu nije propisan iznos) sudija treba da uzme u obzir „*težinu i materijalne prilike*“ okrivljenog.

Kod podanika bez sredstava, kod kojih bi plaćanja novčane kazne i bilo negativno po ženu, i decu, novčanu kaznu treba pretvoriti u telesnu kaznu.

Novčana kazna se može izreći uz manje teške kazne kao što je zatvor, otpuštanje iz službe, gubitak časti, da bi se tako dobila „*odgovarajuća zadovoljština*“ za učinjeno delo.

2.4. Lišenje časti

Lišenjem časti osuđenik postaje nepodoban za vršenje nekih poslova ili ne može koristiti neka svoja prava. Obavezno se izriče za sva najteža krivična dela ili ako je zakon (CCT ili zakon pokrajine) izričito propisao za izvršeno krivično delo, u ostalim slučajevima zavisno od procene sudi-

je. U svakom slučaju kazna je morala biti obuhvaćena izrečenom presudom.(CCT X/1-5).

Lišenje časti je imala sledeće zakonske posledice:

– ako je pogubljen ili je umro nakon osude na kaznu lišenja časti, umro je kao „besčasnan“ i ime mu je brisano iz matičnih knjiga i zemljišnih knjiga,

– ako je ostao živ nakon osude, lišen je počasnih zvanja, službi ili građanskih prava ili ih nije mogao steći, nije mogao da bude član, „*udruženja časnih ljudi*“ (npr. član ceha), nije mogao ostaviti testament niti je mogao nasledivati, nije mogao svedočiti na sudu (CCT X/ 7)

Izgubljena čast se mogla povratiti na dva načina

– milošću cara, putem specijalnog „*pisma časti*“ (Ehrenbrief) ili

– opštim načinom sticanjem časti

„*Pismo časti*“ je bilo neophodno da osuđenik ponovo bude podoban za počasna zvanja, službe i sl. koja su navedena u CCT X/7.

Opšti način sticanja časti je nastupao zapravo po sili zakona nakon izdržane kazne (osim kod proterivanja iz zemlje) o čemu je sud bio obavezan da izda potvrdu. Ono je imalo dejstvo da se osuđenik nakon izdržane kazne mogao vratiti u svoju zajednicu, poslovima i sl. bez prebacivanja za izvršeno delo.(CCT X/11).

Gore rečeno se odnosilo na lišenje časti koje je propisano zakonom u vidu kazne. Besčasnost je mogla proizaći i iz samog dela, kada zakon inače ne propisuje gubitak časti kao sankciju, ali po shvatanju uglednih i časnih ljudi izvršeno delo je loše, štetno a ko takvo delo izvrši da je štetna osoba. „*Ali ova vrsta besčasća proističe iz proste samovolje i nesigurnim sudovima i pretpostavkama i niko se bez zakonite osude ne može smatrati besčasnim*“ (CCT X/ 14).

2.5. *Konfiskacija imovine*

Konfiskacijom je mogla biti obuhvaćena cela imovina ili samo deo.

Izricanje konfiskacije celokupne imovine bilo je moguće samo ako je CCT to izričito propisao ili ako „se dogodi neko vanredno zločinstvo“ prema težini okolnosti sam car naredi.

Konfiskacija obuhvata samo sopstvenu imovinu osuđenog, ne i feudakni posed (len) i njemu poverenu imovinu (fideikomis). Ali, ako izaziva pobunu koju bi trebala ugušiti vojska, tada se oduzima i njegova sopstvena imovina i sve što je u njegovom posedu, bez obzira da li je titular poseda ceo rod ili porodica.

Delimičnom konfiskacijom se oduzima samo deo imovine.

Pomilovanje osuđenika nije podrazumevalo automatski i povraćaj imovine. Za to je bila potrebna izričita naredba u aktu milosti.(CCT IX 1-6).

2.6. Vanredne i samovlasne kazne

Redovne kazne su one koje zakon izričito propisuje za taj zločin, vanredne i samovlasne kazne mogu biti propisane kazne ali u drugačijoj meri od propisane ili u CCT-u navedene kazne mesnog običajnog prava ili proste samovolje sudije.

One zauzimaju značajno mesto u sistemu kazni.,uprkos tome malo odredaba se bavi njima,svega pet paragrafa(CCT VII/ 1-5). Suština je da sudija dobija praktično određene ruke u kažnjavanju okrivljenih podrazumevajući i smrtnu kaznu. Zakonodavac upozorava da *«ovako priznata samovlast ne znači prostu svojevolsnost sudije. On ne može na osnovu toga stvarnog krivca ostaviti nekažnjenog niti zaključiti sa njim blag dogovor,još manje da zakonom propisanu kaznu bez zakonskog osnova ublažava ili pooštava ili čak oprosti,nego u svim slučajevima kada izriče samovlasnu kaznu, odmeravanje vrši mora biti razborito, tako, da uzimajući u obzir sve otežavajuće i olakšavajuće okolnosti kazna bude odgovarajuća i uravnotežena,zato ne sme biti ni prestrog ni preblag. Pri tome treba imati u vidu prvo:da u slučaju manje teških dela ili sumnjivih slučajeva,blagost ima prednost u odnosu na strogost;dru-go:smrtna kazna se ne može izreći samovljno,osim,ako ovo pravo nije zakonom izričito priznato sudiji kod pojedinih krivičnih dela...»*. Zakonodavac ipak ispoljava i „humanost“: u takvim slučajevima se smrtna može izvršiti samo odrublivanjem glave *„kao najblažom vrstom smrtne kazne“* (CCT VII/3).

„Samovlasne i vanredne kazne koje zavise od sudijinog odmeravanja su raznolike. Imajući u vidu gore navedena pravila mogu se izreći sve uobičajene kazne u datoj pokrajini“ (CCT VII/4).

Samovlasne i vanredne kazne se mogu izreći dva načina:

Jedan od načina je kada zakon za taj zločin ne propisuje kaznu koju treba izreći, već izričito ili prećutno prepušta sudiji način kažnjavanja. Sudija tada izriče *kaznu kakvu smatra pogodnom* (CCT VII/1).

CCT ni primera radi ne navodi vanredne kazne. Njihovo određenje u potpunosti prepušta sudu. odnosno mesnim običajima.Ti mesni običaji su formirani tokom srednjeg veka i nisu bili ni najmanje prožeti idealima prosvetiteljstva. Zakonodavac je propisao samo jedno ograničenje: Davanje u vojsku nije mogla biti kazna. Međutim , pošto je vojska *„škola koja vaspitava na poslušnost, rad i trud»,“ mladi, pošteni i podobni muškarci“* koji su izvršili neko lakše krivično delo*«mogu se dati u vojsku bez یرicanja presude. To nije radi kažnjavanja već radi dobrobiti i korist zajednice i krivca ... jer će biti vaspitan u korisnog člana države“* (CCT VII/ 5). Ironija je u tome da je služba u feudalnoj vojsci traja-

la praktično doživotno ili do invaliditeta vojnika. Stvarnog vaspitnog efekta nije ni moglo biti. Navedeni mladi, podobni i poštenu muškarci koji su skrivili lakši delikt, su zapravo zauvek odstranjeni iz svojih domova i porodice.

Drugi način izricanja vanrednih kazni je kada je zakon doduše propisuje određenu kaznu ali sud može izeći tu kaznu u drugačijem obimu, radi pravednosti, imajući u vidu otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.

Sudija već i na osnovu gore rečenog faktički ima neograničeno vlast, koja je povećane još i time da CCT kod nekih krivičnih dela ne propisuje ni vrstu sankcije već sve prepušta „*razumnoj oceni sudije*“. Mogao je izreći težu ili blažu kaznu od propisane ili čak i takve koje uopšte nisu bile ni propisane. U sprezi sa analogijom to je davalo izuzetno velike mogućnosti za zloupotrebe. Pored toga zakon pruža mogućnost sudiji da neograničeno pooštrava kaznu ako interesi društva i okolnosti dela. Moguće je i ograničeno ublažavanje ali ne sme ni jedan zločinac ostati nekažnjen.

IV ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Vrednost CCT treba ceniti s obzirom na tadašnja merila. A vreme donošenja, druga polovina XVIII, je doba u kojoj je Evropa već uveliko prožeta idejama prosvetiteljstva. Međutim, one nisu našle put i do tvoraca ovog kodeksa. CCT nije proizvod prosvetljenog doba, već nastavljač tada već uveliko anakronističkih srednjevekovnih tradicija. On je „jedan od najkarakterističnijih proizvoda feudalnog apsolutizma“²⁵. Najsažetije, CCT bi mogli opisati kao kodifikovanu samovolju sudije, produžene ruke apsolutističkog vladara. Da je donet 200 godina ranije, tada bi bio u duhu svog vremena. To se naročito može istaći u pogledu sistema kazni koji je dostojan reprezentant srednjevekovne samovolje i surovosti. I sam kancelar Kaunitz se protivio stupanju na snagu CCT, jer nije odražavao duh vremena.²⁶

CCT je odmah nakon donošenja bio žestoko kritikovan. Važio je tek nešto duže nego što su trajale pripreme njegovog donošenja, do 1788.g.,

²⁵ Hajdu, Lajos, A Habsburg – Birodalomban 1752-1769 között végrehajtott büntetőjogi kodifikáció jogtörténeti értékelése, Acta facultatis politico-iuridicae universitatis scientiarum budapestensis de Rolando Eötvös nominatae, Tomus V, fasciculus I., Budapest, 1963. str.92.

²⁶ Navodi Massburg, M.F., Zur Entstehungsgeschichte der Theresianische Halsgerichtsordnung, Wien, 1880, str.59, cit.kod Hajdu, nav.delo str.84. Kasnije je Kaunitz izjavio da je imao primedbe zbog „nesporazuma“.

mada je na nekim područjima još dugo ostao u primeni.²⁷ Torturu koju je predviđao CCT, sama Marija Terzija je ukinula već 1776.

Uprkos krupnim nedostacima CCT je imao neke pozitivne strane. U velikom delu Imperije gde je važi, otklonjen je feudalni pravni partikularizam u krivičnom pravosuđu, bar u principu, jer je njegova primena „na terenu“ nailazila na teškoće.²⁸ Međutim, partikularizam na nivou Imperije je ipak ostao, jer je CCT važio samo za habsburške nasledne zemlje²⁹. Ipak je to bio važan korak u stvaranju savremene države u velikom delu Srednje Evrope.

²⁷ Tako Ogorelica, cit. delo str. 56, navodi da je u Hrvatsko –Slavonskoj Vojnoj krajini ostao u primeni do 1872. g.

²⁸ Dolenc, cit. delo kaže da su seljački zborovi sudili „mirno dalje još i posle zakona Marije Terezije“.

²⁹ Nije važio npr. u zemljama Ugarske Krune

*Ištvan Feješ, Ph.D., Full Professor
Novi Sad School of Law*

Constitutio Criminalis Theresiana

Abstract

Constitutio Criminalis Theresiana is very little known about, although it is a significant legal monument. The Codification is very extensive. In this paper will be considered only a relatively small but very important part of codification: of the notion and of the division of the criminal offenses and the system of penalties

Key words: Constitutio Criminalis Theresiana, criminal offenses, system of penalties